

Гендерний баланс та гендерна рівність в секторі безпеки і оборони: проблеми і перспективи

Шопіна Ірина Миколаївна ¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.11.2024	Право	342.6

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14502939>

Анотація. У статті визначено особливості гендерного балансу та гендерної рівності в секторі безпеки і оборони в умовах правового режиму воєнного стану. Запропоновано авторське визначення поняття забезпечення гендерної рівності в умовах правового режиму воєнного стану. Сформульовано поняття забезпечення гендерного балансу в умовах правового режиму воєнного стану як комплекс дій з формування паритетного представлення жінок і чоловіків у складі сил безпеки і оборони, а також відображення цього паритету у правових актах, засобах медіа, науково-методичній, теоретико-методологічній та художній літературі, творах мистецтва та в інших продуктах соціальної активності.

З'ясовано, що основною метою української держави і суспільства на найближчі десятиліття є збереження української державності. Потенціал мобілізаційної політики в її теперішньому розумінні вичерпується. Вказане потребує кардинального розширення категорій військовозобов'язаних, без чого неможливо забезпечити ані ефективний контрнаступ, ані захист підконтрольних українському уряду територій. Однією з таких категорій є особи жіночої статі, частка яких у Збройних Силах України та інших військових формуваннях щороку збільшується. Сучасне розуміння гендерної рівності в умовах тривалої широкомасштабної війни потребує переосмислення існуючих концепцій та підходів, які передбачають традиційне сприйняття гендерного паритету як збільшення обсягу прав та свобод жінок, матеріальних та соціальних благ, які вони отримують.

Аргументовано, що в умовах реальної загрози існуванню української держави і суспільства формується нова парадигма гендерної рівності, яка передбачає усвідомлення необхідності виконання жінками військового обов'язку. Слід констатувати нерівномірність у сприйнятті суспільством ідеї про можливість призову жінок за мобілізацією. Сильний гендерний дисбаланс простежується у системі базової військової підготовки, яку особи чоловічої статі проходять в обов'язковому порядку, а жіночої – за бажанням. Збереження Української держави потребує активної роботи у сільських громадах, яким притаманно сприйняття жінки у першу чергу як матері, дружини, березини, основна функція якої – підтримувати чоловіка, який несе відповідальність і за життя родини, і за захист країни. Соціальний діалог про роль жінки в умовах війни вже ведеться, і завданням правової науки за таких умов, на нашу думку, має стати розробка моделей успішної інтеграції осіб жіночої статі до сил оборони, що дозволить значно посилити потенціал останніх.

¹ доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративно-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ, <https://orcid.org/0000-0003-3334-7548>

Ключові слова: гендерний баланс, гендерна рівність, гендерна дискримінація, права жінок, гендерні права, гендерний паритет, військовий обов'язок, військова служба, сектор безпеки і оборони.

Gender Balance and Gender Equality in the Security and Defense Sector: Problems and Prospects

Annotation. The article identifies the peculiarities of gender balance and gender equality in the security and defense sector under the legal regime of martial law. The author gives her own definition of the concept of ensuring gender equality under martial law. The concept is formulated as ensuring gender balance under the legal regime of martial law as a set of actions aimed at forming a parity representation of women and men in the security and defense forces, as well as reflecting this parity in legal acts, media, scientific and methodological, theoretical and methodological and fiction literature, works of art and other products of social activity.

The main goal of the Ukrainian state and society for the coming decades is to preserve Ukrainian statehood. The potential of mobilization policy in its current understanding is being exhausted. This requires a radical expansion of the categories of persons liable for military service, without which it is impossible to ensure either an effective counteroffensive or defense of the territories controlled by the Ukrainian government. One of these categories is women, whose share in the Armed Forces of Ukraine and other military formations is increasing every year. The current understanding of gender equality in the context of a prolonged large-scale war requires a rethinking of existing concepts and approaches that assume the traditional perception of gender parity as an increase in the scope of women's rights and freedoms, material and social benefits they receive.

The arguments are presented that in the face of a real threat to the existence of the Ukrainian state and society, a new paradigm of gender equality is being formed, which involves the realization of the need for women to perform military duty. It should be noted that there is unevenness in the public perception of the idea of the possibility of drafting women for mobilization. A strong gender imbalance is evident in the system of basic military training, which is compulsory for men and optional for women. The preservation of the Ukrainian state requires active work in rural communities, which are characterized by the perception of women as mothers, wives, and keepers, whose main function is to support men who are responsible for both the life of the family and the defense of the country. Social dialogue on the role of women in wartime is already underway, and the task of legal science in such circumstances, in our opinion, should be to develop models of successful integration of women into the defense forces, which will significantly enhance the potential of the latter.

Keywords: gender balance, gender equality, gender discrimination, women's rights, gender rights, gender parity, military duty, military service, security and defense sector.

Вступ

Сучасний етап відсічі російській повномасштабній збройній агресії вимагає пошуку кардинально нових засобів зміцнити потенціал Збройних Сил України та інших військових формувань. На жаль, мобілізаційна політика, що проводилася в Україні протягом останніх трьох років, засвідчила свою неефективність. Водночас, тимчасова окупація державою-агресором українських земель, постійні терористичні атаки проти мирного населення та об'єктів інфраструктури продовжуються і потребують адекватної збройної відповіді, що, у свою чергу, робить нагальними питання про забезпечення сил оборони сучасними озброєннями та військовою технікою, а також про комплектування персоналу бойових бригад. Не можна вважати панацеєю нещодавно запроваджену систему рекрутингу до лав Збройних Сил України. За даними, які оприлюднив уповноважений представник Міністерства оборони з питань рекрутингу О. Бежевець у

вересні 2024 року, в середньому щомісячно по країні рекрутується 6,5 тисяч добровольців [1], при цьому найбільшою популярністю серед кандидатів користуються штабна робота, ІТ, БПЛА та пресслужба [2], тобто кількість рекрутованих, що потрапляють у бойові підрозділи, є мізерною і у теперішній час не здатна суттєво вплинути на їх боєздатність. Про тенденцію зниження кількості мобілізованих повідомив на брифінгу у жовтні 2024 року начальник відділу підготовки в навчальних центрах Головного управління доктрин і підготовки Генштабу В. Румак [3]. Ці данні свідчать про існування нагальної потреби у зміцненні кадрового складу військових частин і вимагають перегляду традиційних підходів до розуміння мобілізаційного резерву. Однак це питання в аспекті забезпечення гендерного балансу і гендерної рівності ще не здобуло свого достатнього висвітлення на теоретико-методологічному рівні, що обумовлює актуальність теми наукової статті.

Слід сказати, що проблематика, пов'язана із гендерною рівністю та гендерним балансом в різних сферах суспільних відносин активно досліджується у роботах українських вчених. В. Чернега, висвітлюючи гендерні аспекти сімейних відносин, обстоює думку, що існують підстави розглядати принцип гендерного балансу в сімейних правовідносинах в таких аспектах: як правову модель регулювання сімейних відносин (зовнішнє регулювання) і як безпосередній прояв саморегулювання сімейних правовідносин (внутрішнє регулювання), при цьому складовими елементами змісту принципу гендерного балансу в сімейних правовідносинах (рівність прав дружини та чоловіка, рівність прав матері та батька) [4]. С. Рудакова, Л. Щетініна, О. Поплавська та Н. Данилевич, розглядаючи гендерний баланс у підприємницькій сфері, аргументують думку, що гарним прикладом є компанії, де гендерну рівність сприймають як частину корпоративної культури. У таких компаніях існує рівність в оплаті праці: для рівноцінних позицій за однакових кваліфікації та умов праці компенсація трудових зусиль для чоловіків і жінок є рівнозначною [5]. Ю. Калагін ще у 2013 році, досліджуючи мотивацію військовослужбовців-жінок, зробив висновок, що в ній гармонійно поєднуються професійна та соціальна орієнтації. Такий тип особистості військовослужбовця, на думку вченого, цілком відповідає уявленням про армію нового типу XXI ст. Жінки як носії гармонійного типу особистості мають зайняти достойне місце в особовому складі Збройних Сил України [6]. Втім, з'ясування особливостей гендерного балансу та гендерної рівності в умовах повномасштабної російської збройної агресії потребує окремих наукових розвідок.

Мета статті – визначити особливості гендерного балансу та гендерної рівності в секторі безпеки і оборони в умовах правового режиму воєнного стану.

Завдання статті: визначити поняття забезпечення гендерного балансу та гендерної рівності в секторі безпеки і оборони в умовах правового режиму воєнного стану, окреслити правові та соціальні проблеми гендерного характеру в умовах збройного конфлікту високої інтенсивності та запропонувати напрями їх подолання.

При написанні статті використано методи аналізу та синтезу, порівняльно-правовий, формально-догматичний і герменевтичний методи, а також методи документального аналізу та моделювання.

Результати

Функціонування людського суспільства потребує узгодженості між різнонаправленими тенденціями розвитку суспільних відносин, а також між інтересами суб'єктів таких відносин. Для досягнення такого балансу людство у процесі свого цивілізаційного розвитку виробило значну кількість інструментів, до яких слід віднести роботу Організації Об'єднаних Націй та низки інших міжнародних організацій, системи національного та міжнародного правосуддя, інститут медіації, різноманітні конфліктні комісії тощо. Діяльність таких інституцій спрямована на врегулювання конфліктів і

пошук такого балансу у відносинах, який дозволив би забезпечити інтереси сторін у рамках існуючих правових вимог. Не є виключенням і сфера гендерних відносин – категорія гендерного балансу привертає увагу багатьох дослідників, думки яких мають значні відмінності.

Так, з точки зору А. Табанової, гендерний баланс – це більш справедливий розподіл ресурсів і доходів, прав і обов'язків, робочого навантаження і відпочинку між статями [7, с. 103]. Наявність оціночного судження «більш справедливий» додає цій дефініції деякої суб'єктивності, разом з тим нам надзвичайно імponує системність у визначенні видів благ, розподіл яких охоплює ознаки даного поняття: сюди входять і ресурси, і доходи, і права, і обов'язки, і робоче навантаження, і відпочинок. Це дозволяє скласти уявлення про наявний паритет у статичному та динамічному аспектах, а також визначити найбільш проблемні сфери, яким притаманний значний дисбаланс.

В інших визначеннях в якості системоутворювальної ознаки виділено лише окремі соціальні феномени. Так, Л. Потапюк вважає, що гендерний баланс – це фактичний або запланований стан, у якому права та можливості чоловіків і жінок стають рівними в соціальному, економічному та політичному контекстах [8, с.17]. Як можна побачити, авторка не вважає за доцільне включити до складу поняття такі блага, як ресурси і доходи, слід також відмітити відсутність категорії «обов'язки». Дещо схожим є визначення Т. Колеснік, яка визначає гендерний баланс як фактичний, або такий, що планується, стан справ, під час якого вирівнюється соціальне, економічне, політичне становище жінок і чоловіків, втім, науковця далі наводить надзвичайно цінний перелік критеріїв, на яких базується встановлення гендерного балансу: рівномірний розподіл доходів, представництво на управлінських і політичних посадах, рівень завантаженості в домашньому господарстві та суспільних справах, здобутий рівень освіти, рівень захворюваності, тривалість життя [9, с.111]. Хотілося б також навести цікаве тлумачення гендерного балансу у Глосарії гендерних термінів, підготовленому за результатами гендерного аудиту Державної судової адміністрації України, в якому досліджувана категорія тлумачиться як збалансоване представництво жінок і чоловіків (не менш, ніж 30% представників однієї із статей) на всіх рівнях організаційної структури [10]. Перевагою даного визначення є простота в проведенні гендерної експертизи: достатньо виділити декілька ієрархічних організаційних рівнів певної інституції і швидко переконатися у наявності балансу або дисбалансу. Однак отримані дані, на нашу думку, не дадуть змоги виявити причини та передумови існуючого дисбалансу, а також виявити вплив наявних у суб'єктів благ (наприклад, певного рівня освіти, стану здоров'я, активних та пасивних доходів) на їх місце в організаційній ієрархії.

Слід також згадати, що з початку повномасштабної російської збройної агресії особливо помітною стала криза міжнародних та національних інструментів досягнення балансу у правовідносинах. Нині стан балансу залишається скоріше орієнтиром і поки недосяжною мрією, ніж реальною характеристикою соціальних відносин, у тому числі гендерних. Уявляє інтерес, як змінився баланс представленості жінок і чоловіків як експертів у вітчизняних медіа: так, жінки як експертки у 2023 році згадувались у 18% матеріалів, які потрапили до моніторингової вибірки, а до повномасштабного вторгнення – у 23% матеріалів. Також відзначається, що у повідомленнях медіа жінки частіше постають як жертви терористичних атак противника, а чоловіки – як представники сил безпеки і оборони, які активно протистоять державі-агресору [11]. Отже, поняття забезпечення гендерного балансу в умовах правового режиму воєнного стану ми пропонуємо розуміти як комплекс дій з формування паритетного представлення жінок і чоловіків у складі сил безпеки і оборони, а також відображення цього паритету у правових актах, засобах медіа, науково-методичній, теоретико-методологічній та художній літературі, творах мистецтва та в інших продуктах соціальної активності.

Втім, покладення військового обов'язку переважно на чоловіків обумовлює переважання осіб чоловічої статі серед військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань. Тобто образ героя, визволителя, захисника пов'язується з чоловічою фігурою у першу чергу статистично. Разом з тим дослідники фіксують й наявність протилежних тенденцій, які пов'язані із збільшенням кількості жінок-військовослужбовиць. Понад половину респондентів в ході загальнонаціонального опитування «Дискримінація різних соціальних груп у ЗСУ: погляди військових та цивільних громадян», проведеного групою «Рейтинг» у 2023 році, погоджуються з тим, що жінки можуть командувати бойовими підрозділами, водночас їм важче, аніж чоловікам, робити кар'єру в армії. Разом із тим, у суспільстві все ще лишаються упереджені погляди щодо служби жінок у ЗСУ: понад половину респондентів погодилися з тим, що жінкам краще виконувати небойові завдання. 40 % – поділяють думку, що у сім'ях жінок-військовослужбовиць існує більше проблем, порівняно із сім'ями, де жінки мають цивільні професії. Згідно із результатами опитування, у суспільстві переважає думка, що нинішні умови проходження військової служби враховують потреби жінок-військовослужбовиць (55 % опитаних). 28 % – дотримуються протилежної думки, ще 17 % – не змогли визначитися з відповіддю [12]. Наведені дані, на наш погляд, свідчать, що саме зараз відбувається суттєва зміна цінностей і пріоритетів суспільства у гендерній сфері, і народжується нове розуміння гендерної рівності.

Гендерна рівність, відповідно до легального тлумачення, закріпленого у Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» - це рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [13]. Складові цього поняття потребують додаткового з'ясування. Правовий статус, з тими чи іншими варіаціями, у правовій науці розуміється як сукупність прав, обов'язків та відповідальності суб'єкта. Іноді до вказаних складових додаються інші, як-то гарантії реалізації прав та обов'язків, функції тощо, але права та обов'язки залишаються незмінними базовими елементами категорії «правовий статус» у всіх визначеннях, які нам доводилося зустріти в юридичній літературі.

Рівні можливості жінок і чоловіків у названому Законі трактується як рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків, а рівні права вказаних суб'єктів – як відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі. Слід також звернути увагу на положення ч.2 ст.6 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», яка визначає, що обов'язкова строкова військова служба для чоловіків, передбачена законом, не вважається дискримінацією за ознакою статі (вказана дискримінація заборонена). Нагадаємо, що строкова військова служба, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» від 11 квітня 2024 року № 3633-IX, була скасована [14]. При цьому ч.2 ст.65 Конституції України, яка проголошує, що громадяни відбувають військову службу відповідно до закону, не містить вказівок на статтю громадян, на яких може бути покладено військових обов'язок.

Отже, Конституція України та рамковий Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (в якому враховано вимоги низки ратифікованих нашою державою міжнародних правових актів) не містять якихось обмежень щодо призову жінок на військову службу за мобілізацією у період правового режиму воєнного стану чи поза ним. Такі обмеження містяться у Законах України «Про військовий обов'язок і військову службу» і «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», які визначають правові засади військового обліку та проходження військової служби жінками, а також обмеження та заборони, які існують у цій сфері. Заслужують на увагу положення абзацу 2 ч.12 ст.1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», відповідно до яких жінки виконують військовий

обов'язок на рівних засадах із чоловіками (за винятком випадків, передбачених законодавством з питань охорони материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі), що включає прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу, проходження військової служби, проходження служби у військовому резерві, виконання військового обов'язку в запасі та дотримання правил військового обліку [15]. Ці положення цілком відповідають описаному вище принципу гендерної рівності, і, разом з тим, дещо дисонують положенням абзацу 1 ч.12 цієї ж статті, відповідно до яких жінки, які перебувають на військовому обліку, можуть бути призвані на військову службу чи залучені для виконання робіт із забезпечення оборони держави у воєнний час у добровільному порядку (оскільки можливість добровільно відмовитися від військової служби не передбачена для чоловіків, отже, має місце гендерна диспропорція).

Вказане вище свідчить, що в Україні не існує якихось глобальних правових перешкод для призову жінок на військову службу за мобілізацією. Якщо розглядати це питання в аспекті законотворчої техніки, для цього необхідно внесення декількох десятків змін до Законів України «Про військовий обов'язок і військову службу» і «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (під час правового режиму воєнного стану такі зміни з метою уточнення категорій військовозобов'язаних вносилися до вказаних законів більше 15 разів). Виходячи з означеного, ми можемо запропонувати наступне поняття забезпечення гендерної рівності в умовах правового режиму воєнного стану – це комплекс заходів правового, політичного, військового, науково-дослідницького, педагогічного та організаційно-управлінського характеру, спрямованих на формування паритетних засад участі жінок і чоловіків у відсічі повномасштабній російській збройній агресії, включаючи виконання військового обов'язку.

Однак з точки зору громадської підтримки рішення про поширення військового обов'язку на жінок для встановлення гендерного паритету викликає певні сумніви та заперечення. За результатами опитування «Гендерні стереотипи та ролі очима молоді: до і після початку повномасштабної російської агресії», яке компанія Info Sapiens провела на замовлення ГО «Інсайт» в листопаді 2022 року, 58% молодих жінок (15 – 25 років) погоджуються з тим, що «якщо чоловіки підлягають обов'язковому призову, то і жінки мають підлягати», хоча загалом 60% населення вважає, що обов'язковому призову мають підлягати тільки чоловіки [16]. Ми не знайшли серед матеріалів досліджень соціологічних організацій звітів 2023-2024 років про результати опитування, присвяченого визначенню відношення населення щодо призову жінок за мобілізацією. Разом з тим, результати досліджень, присвячених мобілізації взагалі, свідчать, що значна частина чоловіків, які ще не знаходяться у лавах Збройних Сил та інших військових формувань, негативно ставляться до можливості стати військовослужбовцями і брати участь у бойових діях. Так, за результатами загальнонаціонального опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно із соціологічною службою Центру Разумкова з 21 по 27 березня 2024 року, 25% опитаних повідомили, що більшість їх знайомих призовного віку намагаються уникнути мобілізації, а у разі загострення або затягування війни лише 16% опитаних повідомили про намір приєднатися до сил оборони, тоді як 24% намагатимуться просто вижити, а 5% - спробують виїхати з країни [17].

Вказані дані свідчать про негативні тенденції мобілізаційної політики держави, що може бути темою окремої статті. Необхідність кардинальних змін у мобілізаційних процесах відчувають і представники органів військового управління, і політики, і науковці, і представники громадянського суспільства. Висуваються волонтаристські пропозиції, як-то ліквідувати ТЦК і СП і створити з їх персоналу декілька бойових бригад, не підкріплені науковими обґрунтуваннями і якимось моделюванням можливих наслідків. З боку зарубіжних партнерів України все частіше звучить пропозиція

зменшити вік призову на військову службу за мобілізацією, щоб омолодити склад бойових підрозділів, оскільки військовослужбовці у віці за 50 років в силу фізіологічних особливостей недостатньо ефективні у штурмових діях, довше відновлюються після навантажень, не кажучи вже про необхідність лікування хронічних хвороб.

Доцільність першочергового використання у якості мобілізаційного ресурсу окремих груп населення України, як-то жінки, чоловіки у віці 18-25 років та ін., мають стати предметом демографічних досліджень, спрямованих на пошук шляхів запобігання кардинальному скороченню населення нашої держави, яке само по собі уявляє загрозу для національної безпеки і оборони. Емоційні категорії, на нашу думку, не можуть використовуватися як критерії збереження життя та здоров'я однієї групи населення за рахунок принесення в жертву інших груп громадян. Питання щодо того, кого більше шкода - юнака 18 років, жінку 30 років, чоловіка 40 років - не можуть визначати спрямованість державної політики, оскільки оперують суто популістськими категоріями. Життя будь-якої людини є священним, тому поділ громадян на таких, які заслуговують захисту свого права на життя, і тих, чиїм правом на життя можна нехтувати, не може бути стрижнем мобілізаційної політики у правовій демократичній державі. Можливість України зберегти свою державність і своє населення потребують збільшення мобілізаційних резервів України, і вирішення цього питання має базуватися на науково обґрунтованих розрахунках, залученні інститутів громадянського суспільства до обговорення можливих рішень у цій сфері, а також на принципі гендерної рівності.

За даними, оприлюдненими Міністерством оборони України, у січні 2024 року, загальна чисельність жінок у Збройних Силах України складала 66,9 тисячі осіб, із них 47,2 тисячі – військовослужбовиці. При цьому, 6,5 тисяч перебувають на керівних посадах, а близько 4 тисяч знаходяться на лінії зіткнення [18]. Для порівняння, у 2014 році кількість жінок-військовослужбовиць у Збройних Силах України становило понад 16,5 тисяч, а у 2023 році – понад 43,4 тисячі. Серед жінок, які зараз є військовими, 13 487 мають статус учасника бойових дій [19]. Жінки довели свою спроможність ефективно виконувати бойові завдання, деякі з них демонструють своє бажання брати участь у бойових діях (найбільшими противниками призову на військову службу жінок є чоловіки).

Отже, нині вкрай необхідними є ліквідація деяких явищ гендерної дискримінації, які перешкоджають залученню жінок до лав Збройних Сил України та інших військових формувань (виключення жінок з кола суб'єктів обов'язкової базової загальновійськової підготовки, «скляна стеля», яка не стримує кар'єрне зростання жінок-бойових командирів тощо). Дуже важливим, на нашу думку, нині є підвищення психологічної готовності жінок до військової служби, що потребує першочергової роботи з дітьми та юнацтвом.

Висновки

Основною метою української держави і суспільства на найближчі десятиліття є збереження української державності. Потенціал мобілізаційної політики в її теперішньому розумінні вичерпується. Вказане потребує кардинального розширення категорій військовозобов'язаних, без чого неможливо забезпечити ані ефективний контрнаступ, ані захист підконтрольних українському уряду територій. Однією з таких категорій є особи жіночої статі, частка яких у Збройних Силах України та інших військових формуваннях щороку збільшується. Сучасне розуміння гендерної рівності в умовах тривалої широкомасштабної війни потребує переосмислення існуючих концепцій та підходів, які передбачають традиційне сприйняття гендерного паритету як збільшення обсягу прав та свобод жінок, матеріальних та соціальних благ, які вони отримують.

В умовах реальної загрози існуванню української держави і суспільства формується нова парадигма гендерної рівності, яка передбачає усвідомлення необхідності виконання жінками військового обов'язку. Слід констатувати нерівномірність у сприйнятті суспільством ідеї про можливість призову жінок за мобілізацією. Сильний гендерний дисбаланс простежується у системі базової військової підготовки, яку особи чоловічої статі проходять в обов'язковому порядку, а жіночої – за бажанням. Збереження Української держави потребує активної роботи у сільських громадах, яким притаманно сприйняття жінки у першу чергу як матері, дружини, берегині, основна функція якої – підтримувати чоловіка, який несе відповідальність і за життя родини, і за захист країни. Соціальний діалог про роль жінки в умовах війни вже ведеться, і завданням правової науки за таких умов, на нашу думку, має стати розробка моделей успішної інтеграції осіб жіночої статі до сил оборони, що дозволить значно посилити потенціал останніх.

Список використаних джерел

1. 6,5 тисяч добровольців та 30 тисяч мобілізованих щомісяця. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2024/09/65-30.html> (дата звернення 11.11.2024)
2. Як пройти на бажану посаду у війську. Розповідаємо про рекрутинг Міноборони. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/recruitment-into-the-armed-forces/> (дата звернення 11.11.2024)
3. Тищенко К. Генштаб: Зараз одночасно проходять підготовку понад 20 тисяч мобілізованих. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/10/19/7480461/> (дата звернення 11.11.2024)
4. Чернега В. М. Гендерний баланс у сімейних правовідносинах. Форум права. 2016. № 1. С. 257–261.
5. Рудакова С. Г., Щетініна Л.В., Поплавська О.М., Данилевич Н.С. Гендерний баланс в Україні: індикатори, проблеми та цифровий формат забезпечення. Бізнес Інформ. 2023. № 1. С. 94-101.
6. Калагін Ю. А. Гендерний аспект типологізації особистості військовослужбовців Збройних Сил України. Український соціум. 2013. № 3(46). С.44-53
7. Табанова А. І. Гендерна політика в Україні: проблеми та рішення : монографія. Одеса : Атлант, 2018. 189 с.
8. Потапюк Л.М. Термінологічний словник-довідник із соціальної реабілітації. Луцьк : відділ іміджу та промоції ЛНТУ, 2024. 107 с.
9. Колеснік Т. В. Забезпечення гендерного балансу в умовах COVID-19 сучасні виклики. Право і суспільство. № 2. 2022. С. 108-114.
10. Глосарій гендерних термінів: підготовлено за результатами гендерного аудиту Державної судової адміністрації України. URL: <https://te.court.gov.ua> (дата звернення 11.11.2024)
11. Гендерний баланс та війна. Моніторингове дослідження в першому кварталі 2023 року. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/gendernyj-balans-ta-vijna-monitoringove-doslidzhennya-u-pershomu-kvartali-2023-roku-i51269> (дата звернення 11.11.2024)
12. Гендерна рівність у ЗСУ після повномасштабного вторгнення РФ в Україну. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/henderna-rivnist-u-zsu-pislya-povnomasshtabnoho-vtorhnennya-rf-v-ukrayinu> (дата звернення 11.11.2024)
13. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення 11.11.2024)
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку: Закон України від 11 квітня 2024 року № 3633-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення 11.11.2024)

15. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення 11.11.2024)
16. Гендерні стереотипи та ролі очима молоді: до і після початку повномасштабної російської агресії: Звіт за результатами дослідження. URL: https://www.sapiens.com.ua/publications/socpol-research/257/GS_2.pdf (дата звернення 11.11.2024)
17. Результати загальнонаціонального опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно із соціологічною службою Центру Разумкова з 21 по 27 березня 2024 року. URL: <https://dif.org.ua/article/sotsialno-politichni-orientatsii-ta-problemi-mobilizatsii-v-ukraini-zagalnonatsionalne-opituvannya> (дата звернення 11.11.2024)
18. Мосорко А. Кількість жінок в армії на початок січня 2024 року становила майже 70 тисяч – Наталія Калмикова. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2024/05/01/kilkist-zhinok-v-armii/> (дата звернення 11.11.2024)
19. Барсукова О. У Міноборони розповіли, скільки жінок служать у ЗСУ станом на 2024 рік. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/skilki-zhinok-sluzhit-u-zsu-statistika-minoboroni-2024-300413/> (дата звернення 11.11.2024)